

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI SMŻ w 2012 ROKU

W 2012 roku Stowarzyszenie Miłośników Żubrów pozyskało 16 nowych członków, w tym 1 wspierającego. Trzy osoby zrezygnowały z członkostwa. Stowarzyszenie Miłośników Żubrów na koniec 2012 roku liczyło 188 członków, w tym 13 wspierających. Działalność Stowarzyszenia realizowana była zgodnie z celami zapisanymi w Statucie.

Wzorem lat ubiegłych Stowarzyszenie aktywnie uczestniczyło w realizacji programu hodowlanego oraz wymiany zwierząt między ośrodkami, w tym:

- 16 lutego do zagrody w Muczmem, w Nadleśnictwie Stuposiany przybyły trzy młode żubry linii nizinno-kaukaskiej: UROA i URKAN z ogrodu zoologicznego w Bernie oraz TJILLI z ogrodu zoologicznego w Goldau. Trzyletnie krowy i dwuletni byk znieśli dobrze 30-godzinną podróż i szybko zaaklimatyzowały się w nowym miejscu.
- 28 marca do zagrody w Muczmem dojechały dwie krowy i jeden byk w wieku 2-3 lat. Zwierzęta pochodzą z ogrodu zoologicznego Parc et Château de Thoiry we Francji.
- 2 kwietnia do zachodniopomorskiego stada w rejonie Nadleśnictwa Drawsko dołączył 1,5 roczny byk z bydgoskiego ogrodu zoologicznego.
- w maju przewieziono do Budakeszi Vadaspark na Węgrzech krowy KABOLA i KADA z Białowieży oraz byka POLICHTEMA z Niepołomic.
- w maju do nowopowstałej zagrody w Sycowicach w województwie lubuskim, gminie Czerwieńsk przywieziono z rezerwatu „Żubrowisko” z Nadleśnictwa Kobiór trzy krowy: PLADORE, PLATYNKĘ i PŁATKĘ oraz byka PLARIPA z Pokazowej Zagrody Żubrów w Pszczynie.
- 24 maja do Lasu Almindingen na Bornholmie przewieziono sześć krów z Białowieskiego Parku Narodowego: KASSEL, KARSTEN, KADENĘ, KAGARĘ, KALIKSĘ i KARPATIE oraz byka POSŁUSZNEGO z Pszczyny.
- 16 czerwca do Woli Michowej w Nadleśnictwie Komańcza przyjechały z Niemiec młode samce (do 3 lat): ORIGUSU, EGGERHOLD, SPIRYDION i KIMI oraz jednoroczna samica ORIKANA.
- do Nadleśnictwa Stuposiany przybył z Niemiec roczny byk JOHANN.
- na początku lipca z Białowieży wywieziono do Niemiec 2-letniego byka POWIKA.

- do ośrodka Randers Regnskov w Danii wywieziono z Białowięzy krowy: POINTE, POKRĘTNA, PODWODE, POLINIĘ i POPPEĘ oraz byka PODARUNKA.

- 12 grudnia do zagrody w Muczmem w Nadleśnictwie Stuposiany przyjechały z Parku Zwierząt w Nanau z Niemiec jednoroczne krowy FABULA i FARFALLE oraz z zoo w Karlsruhe 3-letni byk XARIUS i 2-letni byk XADJO.

W ramach programu hodowlanego planowane jest utworzenie nowego stada wolnościowego – pierwszego na terenie Niemiec. Zasiedlony przez żubry będzie teren (7 tys. ha) w górzysto-lesistym rejonie Rothaargebirge w Północnej Nadrenii-Westfalii. Pierwsze zwierzęta będą pochodziły z istniejącego już ośrodka w Bad Berleburg. W związku z tymi ambitnymi planami, w kwietniu odbyły się międzynarodowe warsztaty z udziałem członków Stowarzyszenia: Wandy Olech i Kajetana Perzanowskiego. Pani Prezes omówiła na podstawie Księgi Rodowodowej Żubrów konieczność starannego doboru zwierząt do rozrodu i zarządzania stadami wolnościowymi, a wiceprezes zapoznał Niemców z sytuacją żubrów karpackich.

Do sukcesów hodowlanych należy pojawianie się przychówka. W nowej zagrodzie w Sycowicach w tydzień po obsiedlinach Pladora urodziła zdrowego byczka; w sierpniu w Muczmem 3-letnia Tjilia także urodziła byczka, a we wrześniu dwie pozostałe krowy urodziły byczka i krowę.

Niestety, hodowla zwierząt to nie tylko pomyślny przyrost naturalny. Pojawiają się także problemy zdrowotne, które zmuszają do podejmowania drastycznych kroków. Do takich należy podjęcie decyzji o eliminacji zwierząt na terenie Nadleśnictwa Stuposiany. Spowodowane jest to rozprzestrzeniającą się tam gruźlicą. Decyzję tę podjęto na spotkaniu specjalnej Komisji Hodowlanej, złożonej z naukowców, leśników i lekarzy weterynarii. Postanowiono, w ramach ochrony bieszczadzkiej populacji żubra, eliminować 25 żubrów z wolnego stada żyjącego w tym rejonie, u którego stwierdzono tę chorobę. Wniosek o wydanie decyzji likwidacji stada złożył do Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska - Regionalny Dyrektor Lasów Państwowych w Krośnie.

W ramach rozwoju działalności doradczej i organizacji ochrony żubra we wrześniu odbyło się robocze spotkanie członków EBCC (European Bison Conservation Center) poświęcone aktualnym problemom dotyczącym ochrony żubra i międzynarodowej współpracy w tym zakresie. Uczestniczyło w nim 15 osób – członków EBCC, reprezentantów Regionalnych Biur oraz Księgi Rodowodowej Żubra. W trakcie spotkania poruszono kwestię transportów żubrów, które zostały przeprowadzone od ostatniego spotkania (w ubiegłym roku) oraz rozmawiano o planach przewozów zwierząt w roku 2013. Wiele czasu poświęcono na omówienie niepowodzeń związanych z aplikowaniem o europejskie fundusze w ramach unijnego instrumentu finansowego LIFE+ (komponent Natura i Bioróżnorodność). Dotychczas przygotowywane przez Stowarzyszenie wnioski nie uzyskały wymaganego minimum kwalifikacyjnego, dlatego podczas spotkania pan Lech Dąbrowski omawiał główne zarzuty Komisji oraz na podstawie konkretnych uwag przedstawiał propozycje rozwiązań. Podczas spotkania zaprezentowano również wyniki

monitoringu genetycznego żubrów prowadzonego w Katedrze Genetyki i Ogólnej Hodowli Zwierząt SGGW. Omawiane wyniki dotyczyły badań wykorzystujących analizę genetyczną markerów mikrosatelitarnych. Monitoringiem genetycznym objęte są obie linie żubra. Specyfika wykorzystywanych markerów pozwala na precyzyjną identyfikację osobników oraz ocenę ogólnej zmienności puli genowej populacji. Wykorzystując wyniki analizy markerów mikrosatelitarnych można dokonywać między innymi porównań pomiędzy populacją żubrów należącą do linii białowiesko-kaukaskiej (LC) oraz populacją należącą do linii białowieskiej (LB). Z tego porównania wynika, że obie populacje różnią się od siebie pod względem liczby wykrytych form poszczególnych markerów oraz częstości występowania tych form. Potwierdza to konieczność izolacji genetycznej obu linii. Wyniki analizy mikrosatelit, podobnie jak wyniki analizy rodowodów mogą być pomocne podczas typowania zwierząt do rozrodu oraz podejmowania decyzji dotyczących wymiany osobników pomiędzy stadami.

Stowarzyszenie Miłośników Żubrów w ramach projektu „Ochrona żubra in situ w województwie zachodniopomorskim” prowadziło w minionym roku kalendarzowym warsztaty z zakresu hodowli i ochrony żubrów:

- W marcu, w siedzibie Nadleśnictwa Drawsko, przeprowadzone zostały warsztaty dla leśników, pracowników administracji publicznej, studentów oraz innych zainteresowanych osób. W spotkaniu uczestniczyło 28 osób, które mogły posłuchać prelekcji na temat biologii i ochrony żubra w Polsce. W swoich wystąpieniach prelegenci rozpowszechniali informacje na temat realizowanych przez nich działań ochronnych. Słuchacze mogli w szczególności dowiedzieć się na temat wykorzystywania technik analizy statystycznej i genetycznej w ochronie gatunku, a także metod prowadzenia monitoringu telemetrycznego stad wolnościowych zamieszkujących wybrane nadleśnictwa w województwie zachodniopomorskim. W związku z prowadzonym w ramach projektu monitoringiem zdrowia żubrów uczestnicy warsztatów mieli możliwość zapoznania się z aktualnymi danymi dotyczącymi stanu zdrowia polskiej populacji we wszystkich rejonach przebywania stad wolnościowych.
- W listopadzie w Nadleśnictwie Oborniki w woj. Wielkopolskim warsztaty dotyczyły problemów szeroko pojętej ochrony żubra *Bison bonasus* w Polsce. Wygłoszono referaty o życiu wolnych stad żubrów oraz o hodowli w zagrodach zamkniętych. Podkreślono ważność monitoringu zmienności genetycznej gatunku oraz ochrony zdrowia zwierząt w projektach reintrodukcji. W warsztatach wzięli udział nieliczni pracownicy okolicznych leśnictw. Stosunkowo licznie przybyli natomiast studenci z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, żywo zainteresowani wolontariatem w Bieszczadach ewentualnie w województwie zachodniopomorskim.

W ramach projektu „Ochrona in situ żubra w Polsce – część południowa”, w sierpniu SMŻ zorganizowało, warsztaty dotyczące ochrony populacji żubrów w Bieszczadach (Muczne, gm. Lutowiska). Zgromadziły one grono około 50 osób: leśników, pracowników Bieszczadzkiego Parku Narodowego, Regionalnej Dyrekcji Lasów

Państwowych w Krośnie, lekarzy weterynarii oraz pracowników naukowych. Przedstawione prezentacje dotyczyły: rozwoju, ochrony i przyszłości bieszczadzkich żubrów. Wiele uwagi poświęcono problemom związanym ze stanem zdrowia zwierząt, ze szczególnym naciskiem na panującą gruźlicę w jednym ze stad wolnościowych. Podkreślono konieczność lepszej komunikacji społecznej, tzn. popularyzacji wiedzy dotyczącej żubrów oraz wyjaśniania wątpliwości i obaw mieszkańców okolicznych gmin związanych ze stanem zdrowia zwierząt i możliwościami rozprzestrzeniania się choroby. Prezes Stowarzyszenia podkreśliła duże zaangażowanie ze strony nadleśnictw Baligród, Komańcza, Lutowiska i Stuposiany w realizację Projektu „Ochrona in situ żubra w Polsce - część południowa”.

Święto SGGW, czyli tzw. Wielka Majówka w dniach 18 i 19 maja i tym razem odbyła się z udziałem Stowarzyszenia Miłośników Żubrów. W naszym stoisku można było zasięgnąć wielu informacji o królu puszczy. Prezentowaliśmy, jak w ubiegłym roku, czaszkę dorosłej żubrzycy i cielęcia, co i tym razem wzbudzało duże zainteresowanie zarówno młodszych jak i starszych zwiedzających. Udzielaliśmy informacji dotyczących budowy i zachowania żubrów, warunków hodowli i miejsc bytowania tego zwierzęcia – zarówno w Polsce jak i na świecie. Dorośli i nieco starsze dzieci mogli wykazać się wiedzą dotyczącą żubrów, rozwiązując krótkie testy, które cieszyły się dużym powodzeniem, a nagrody w postaci fotosów p. Janusza Sochackiego były istnym magnesem dla naszych gości. Najmłodszy mogli wykazać się talentem plastycznym i pokolorować żubry. Oprócz tego można było nabyć pamiątki z wizerunkiem żubra – torby, koszulki, magnesy, kartki pocztowe.

W sobotę 11 sierpnia Stowarzyszenie Miłośników Żubrów uczestniczyło w VI Dniach Żubra w Lutowiskach. Po raz pierwszy byliśmy współorganizatorem tej wspaniałej imprezy, cieszącej się dużym zainteresowaniem. Prezes Stowarzyszenia, prof. Wanda Olech, wygłosiła prelekcję na temat aktualnej sytuacji populacji żubrów w Polsce. Ustawiliśmy także własne stoisko promocyjne, na którym można było dowiedzieć się wszystkiego o żubrach, a także otrzymać specjalną ulotkę informacyjną i kupić oryginalne gadżety: magnesy na lodówkę, odblaskowe opaski na rękę i koszulki - oczywiście opatrzone wizerunkiem żubrów. Także i tutaj dużym powodzeniem cieszyły się zgadywanki żubrowe.

6 września, w Kiermusach k. Tykocina, odbyło się uzupełniające Walne Zgromadzenie członków Stowarzyszenia Miłośników Żubrów. Walne posiedzenie prowadził Pan Bogdan Jaroszewicz. Zgodnie z procedurami dokonano zmiany w Zarządzie SMŻ. W miejsce Aleksandra Bołbota wybrano nowego członka Zarządu – Jerzego Dackiewicza. Wprowadzono także uzupełnienia i poprawki do Statutu Stowarzyszenia pozwalające na sprawniejsze funkcjonowanie organizacji i precyzujące zakres jej działań m.in. w zakresie ochrony żubrów.

Stowarzyszenie zorganizowało jubileuszową - X konferencję naukową "Żubr w tradycji Rzeczypospolitej", która odbyła się w Kiermusach k. Tykocina w dn. 6 - 7 września w międzynarodowym składzie. Uczestnikami konferencji byli przedstawiciele Hiszpanii, Holandii, Belgii, Niemiec, Rosji, Szwecji, Węgier, Litwy,

Ukrainy, Włoch i oczywiście Polacy. W sumie uczestniczyło 135 osób. Po raz trzeci podczas konferencji przyznano tytuł "Miłośnika żubra" i wręczono statuetki z brązu. W roku 2012 uhonorowani zostali: Jerzy Dackiewicz z Białowieskiego Parku Narodowego, Mieczysław Hławiczka z Pszczyny oraz Rainer Glunz z ośrodka Regionalforstamt Hochstift Wisentgehege Hardenhausen w Niemczech. Podczas konferencji wygłoszono 44 referaty i 5 doniesień. Obrady podzielono na sesje tematyczne: historia ratowania gatunku, sesja weterynaryjna, genetyczna, hodowlana. Konferencję rozpoczęto od przedstawienia historii powstania pierwszej prywatnej zagrody żubrów w Polsce. Została ona otwarta w Kiermusach w 2008 roku i podczas konferencji można było zapoznać się z sześcioma żyjącymi tu żubrami. W sesji rozpoczynającej konferencję zaprezentowane zostały archiwalne filmy dotyczące restytucji żubrów w Białowieży, przybliżone zostały sylwetki żubrologów, m.in. Konrada Wróblewskiego. Zapoznaliśmy się z zasobami archiwalnymi Redakcji Księgi Rodowodowej Żubrów oraz z zasobami muzealnymi czaszek żubrów zgromadzonych w muzeach zagranicznych. Omawiając problemy ochrony zdrowia żubrów zwrócono uwagę na zróżnicowanie składu gatunkowego pasożytów zewnętrznych żubrów w sezonie letnim i zimowym; na podstawie monitoringu parazytologicznego prowadzonego na terenie trzech puszczy północno-wschodniej Polski wysnuto wniosek o niestosowaniu odrobaczania zwierząt na tym terenie. Naturalnie dużą uwagę poświęcono nierozwiązanemu dotychczas problemowi występowania gruźlicy w Bieszczadach. Dużym zainteresowaniem cieszyły się doniesienia z praktyki. Obecni lekarze weterynarii wymienili się doświadczeniami z zakresu udzielania pomocy żubrom w trudnych przypadkach medycznych. Przekazano informacje z realizacji projektów: „Ochrona *in situ* żubra w Polsce – część południowa”, „Ochrona *in situ* żubra w Polsce – część północno-wschodnia”, „Ochrona *ex situ* żubra *Bison bonasus* w Polsce”, „Ochrona żubrów *in situ* w województwie zachodniopomorskim”. W referacie „Działania realizowane w ramach projektu POIiŚ na terenie Puszczy Białowieskiej” Pana Jerzego Dackiewicza z Ośrodka Hodowli Żubrów Białowieskiego Parku Narodowego, który bierze czynny udział w realizacji Projektu „Ochrona *in situ* żubra w Polsce – część północno-wschodnia”, przedstawiony został szczegółowy zakres działań i dotychczasowych osiągnięć Projektu a także plany na kolejne lata realizacji. W kolejnych referatach zapoznano słuchaczy z realizacją zadań w ramach tego projektu na terenie Puszczy Knyszyńskiej i Puszczy Boreckiej. W dalszej części usłyszeliśmy o wpływie żubra na szatę roślinną Puszczy Białowieskiej oraz o potencjalnej bazie żerowej żubra w Puszczy Boreckiej. Przedstawiono także możliwości reintrodukcji żubra na terenie północnego Kaukazu (rejony Cejskiego Zakaznika i Turmońskiego Zakaznika) oraz na terenie Zachodnich Rodopów w Bułgarii. Poruszono także problemy związane z przywróceniem żubra na terenie Szwecji oraz kłopoty związane z reintrodukcją na obszarze Ukrainy.

Wzorem ubiegłych lat SMŻ wydało kolejny zeszyt dwujęzycznego biuletynu „Żubr i jego ochrona” (European Bison Conservations Newsletter) zawierający prace naukowe i referaty wygłoszone podczas konferencji. Uczestnicy bardzo korzystnie wyrazili się o poziomie merytorycznym i organizacyjnym konferencji.

Konferencja była wspierana finansowo przez Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, za co bardzo dziękujemy.

W roku 2012 Stowarzyszenie Miłośników Żubrów przyłączyło się do realizacji projektu edukacyjnego realizowanego przez Agencję Rozwoju i Promocji Ziemi Pszczyńskiej i Ośrodek Edukacji Ekologicznej przy Pokazowej Zagrodzie Żubrów w Pszczynie. Projekt ten zyskał już duże uznanie, czego wyrazem była nagroda przyznana przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska w Katowicach. Działania skierowane są do dzieci w wieku przedszkolnym oraz do szkół podstawowych. Stowarzyszenie realizowało swoje działania w Ogrodzie Zoologicznym w Warszawie oraz w Ośrodku Hodowli Żubrów Białowieskiego Parku Narodowego. Przeprowadzono interaktywne zajęcia z dziećmi dla 30 grup w Warszawie (1119 dzieci) i 45 grup (1793 dzieci) w Białowieży. W realizacji zajęć pomocne są książeczki-zeszyty, w których zamieszczono żubrowe kolorowanki, zagadki i quizy – wszystko dostosowane do trzech grup wiekowych dzieci: dla przedszkolaków, dla klas I-III oraz dla klas IV-VI. Materiały te opracowane zostały przez Agencję Rozwoju i Promocji Ziemi Pszczyńskiej przy współudziale Stowarzyszenia Miłośników Żubrów. Wydano także nową edycję płyty CD, opracowaną przez SMŻ. Treść płyty zawiera informacje o historii zagłady i przywrócenia żubra środowisku naturalnemu, o biologii gatunku, miejscach występowania i budowie anatomicznej. Podsumowanie wiadomości stanowią wirtualne zawody sportowe z udziałem człowieka i żubra, które uświadamiają dzieciom możliwości i ograniczenia obu gatunków.

W październiku po raz pierwszy w Polsce przeprowadzono dwudniowe szkolenie „Wybrane aspekty rehabilitacji zwierząt dziko żyjących”. Stowarzyszenie Miłośników Żubrów było współorganizatorem szkolenia, obok Miejskiego Ogródu Zoologicznego w Warszawie, Ptasiego Azylu, Fundacji Albatros i Fundacji Panda. Warsztaty odbyły się w salach dydaktycznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie pod honorowym patronatem Dziekana Wydziału Nauk o Zwierzętach. Prowadzone były w języku angielskim (z tłumaczeniem symultanicznym) przez instruktorów International Wildlife Rehabilitation Council (IWRC). Obejmowały cykl wykładów popartych następnie zajęciami praktycznymi. W szkoleniu wzięło udział 78 uczestników, którzy bardzo wysoko ocenili przydatność takiego szkolenia i wyrazili nadzieję na dalszy ciąg szkoleń z tego zakresu. Kursanci otrzymali podręcznik dla osób prowadzących ośrodki rehabilitacji. Szkolenie zakończyło się pisemnym egzaminem. Pozytywny wynik egzaminu został potwierdzony certyfikatem wystawionym przez IWRC.

W maju Stowarzyszenie Miłośników Żubrów podpisało porozumienie z Białowieskim Parkiem Narodowym odnośnie współpracy w zakresie prowadzenia Księgi Rodowodowej Żubrów. Na mocy tego porozumienia redaktor dr Jan Raczyński oraz sekretarz redakcji Małgorzata Bołbot (osoby wyjątkowo kompetentne i zasłużone w prowadzeniu dokumentacji hodowlanej żubrów w Polsce i w Europie) będą kontynuować swoją pracę. Współpraca między BPN a SMŻ polegać będzie na wzajemnej pomocy w zbieraniu, przekazywaniu i gromadzeniu danych, wsparciu

finansowym i zapewnieniu bezpieczeństwa w ciągłości wydawania Księgi Rodowodowej Żubrów. Ważność Księgi polega na dbałości o czystość gatunkową żubrów, ponieważ do hodowli dopuszczane są tylko zwierzęta w niej zarejestrowane.

W kwietniu na duńskiej wyspie Bornholm w centrum przyrodniczo-edukacyjnym NaturBornholm miała miejsce wystawa polskiego filmowca-dokumentalisty Jana Walencika w ramach projektu Bison Bornholm. Głównym celem projektu było osiedlenie na wyspie, w lesie Almindingen, żubrów pochodzących z Polski. Przy tej okazji miejscowa społeczność została poinformowana o istnieniu i działalności Stowarzyszenia Miłośników Żubrów. W otwarciu wystawy wzięła udział Prezes Stowarzyszenia, prof. Wanda Olech.

W listopadzie w rezerwacie Prioksko-Terrasnym w Rosji obchodzono setną rocznicę urodzin Michaiła Aleksandrowicza Zabłockiego, uczonego który zapoczątkował hodowlę żubrów na terenie ówczesnego Związku Radzieckiego, autora wielu prac naukowych o życiu, ekologii i etologii żubrów. W uroczystościach udział wzięły Wanda Olech i Zuza Nowak reprezentujące Stowarzyszenie, które utrzymuje stały kontakt z rosyjskim rezerwatem.

Stowarzyszenie Miłośników Żubrów składało do Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych wnioski o dofinansowanie z funduszy unijnych w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko projektu „Ochrona żubra w puszczech Białowieskiej i Boreckiej”. Projekt dotyczył lat 2012 – 2014 i miał na celu kontynuację i uzupełnienie realizowanego aktualnie przez SGGW projektu POIŚ „Ochrona in situ żubra w Polsce – część północno-wschodnia”. Przewidywał on przedłużenie na 2014 rok m.in. finansowania rutynowych działań związanych z opieką nad stadami żubrów w Puszczy Boreckiej i Białowieskiej oraz w Ośrodku Hodowli Żubrów BPN. CKPS odrzucił definitywnie projekt podważając proponowaną metodykę badań i postępowania, choć w omawianym projekcie nie wprowadzono niczego nowego, opierając się na metodach znanych, sprawdzonych i stosowanych od lat. W tej sytuacji Stowarzyszenie będzie szukało innych źródeł finansowania projektu, bo trudno sobie wyobrazić brak kontynuacji rozpoczętych działań w zakresie choćby monitoringu zdrowia zwierząt czy zapobieganiu konfliktom z rolnikami poprzez wzbogacanie zasobów pokarmowych żubrów zimą. W przeciwnym razie, za szkody poczynione na polach przez te duże roślinożerne zwierzęta będzie musiał zapłacić Skarb Państwa.

Wszystkie działania Centrum Ochrony Żubra (European Bison Conservation Center – EBCC) są wspierane przez Stowarzyszenie i stanowią długofalowy program naszej organizacji.

Jednym z ważnych zadań Stowarzyszenia jest pozyskiwanie funduszy na ochronę żubra. W tym roku uzyskaliśmy dotacje od:

banku PEKAO S.A.

Cały czas wspiera nas Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

*Serdecznie dziękujemy wszystkim sponsorom
oraz aktywnie działającym członkom Stowarzyszenia!*

Zarząd SMŻ